

Bilag 5 · Referater af Aksel Larsens møder med repræsentanter for allierede myndigheder

Introduktion

I årene 1958 til 1964 holdt Aksel Larsen en række møder med unavngivne repræsentanter for vestlige (allierede) myndigheder. Referater fra møderne gengives nedenfor. Referaterne viser, at Aksel Larsen optrådte som agent for disse myndigheder, idet han forventedes at løse opgaver for og levere oplysninger til sine samtalepartnere, ligesom han i et tilfælde modtog et rejsefor-skud i forbindelse med en rejse, som opdragsgiveren viste stor interesse for. Allerede af indlysende psykologiske grunde ønskede Aksel Larsen i samtalerne at fremstille forbindelsen som et personligt tillidsforhold i fælles interesse snarere end som en efterretningsmæssig kontakt til en institution, hvis identitet naturligvis var ham bekendt. Det fremgår endvidere, at han var ganske klar over den risiko han løb ved at indlade sig på denne forbindelse, og at han derved gjorde sig politisk meget sårbar. I Aksel Larsens motivation for at løbe denne risiko er formentlig indgået en blanding af faktorer, hvorom der tidligere har været fremsat forskellige gisninger.

Som referaterne fremstår, synes et af opdragsgiverens formål at have været at skaffe sig oplysninger om – og måske øve indflydelse på – de „revisionistiske“ udbryderpartier i Norden og i Europa i det hele taget – og derigennem endvidere indirekte påvirke grundlaget for de kommunistiske partiers virksomhed. Et andet formål var tilsyneladende at skaffe sig oplysninger om forhold i den verdenskommunistiske bevægelse i almindelighed og i DKP i særdeleshed.

At dømme efter referaterne var Aksel Larsen bedst tilpas, når han kunne udtale sig i relativt uforpligtende vendinger om overordnede politiske emner og tendenser, mens han i nogle tilfælde virkede utilpas eller glemsom, når der forventedes for eksempel konkrete personoplysninger af ham. Det er ikke formålet med disse få indførende bemærkninger at tage hul på de kildekritiske problemer, som materialet rummer, men det skal dog nævnes, at der synes at være visse grænser for, hvad han ønskede at videregive om sin fortid som formand for DKP.

Referaterne gengives nedenfor efter de af PET screenede udgaver, som findes i PET's arkiv, DIIS-samlingen, dokument nr. 270. For PET's screening henvises generelt til omtalen i gennemgangen af udredningens kilder i kapitel 2. Heraf fremgår, at screeningen specielt sigter på at beskytte PET's ind-

hentningsmetoder, kilder og samarbejdspartnere. De afsnit, der ikke er frigivet til citat, er som regel ikke af større interesse. Efter omstændighederne sker gengivelsen enten i form af ordrette *citater* – med angivelse i skarp parentes af det omtrentlige omfang af de af PET overstregede dele – eller som DIIS' omskrivning (*parafrasering*) af de dele af referaterne, som er blevet tilladt anvendt under denne forudsætning. Det er for hvert møde angivet i overskriften, om der er tale om citat eller parafrase.

I referaterne omtales Aksel Larsen skiftevis som A.L., AL, A. eller L. Hans samtalepartnere omtales som G. og T. Den omtalte I.W. er identisk med Ingmar Wagner, mens H.V. er Holger Vivike og S.N. er Svend Nielsen. I gengivelsen af russiske navne er sædvanlig transskription fulgt.

Aksel Larsens kontakt blev første gang omtalt i en artikel i Politiken den 27. januar 1976 signeret af Ole Schierbeck, Bent Thorndahl og Herbert Pundik, og er siden blevet behandlet af Kurt Jacobsen.¹

Møderne i november 1958, maj 1959 og 15. februar 1961. Citater fra referaterne.

„Notits. [... tre linjer slettet ...]

T. har haft møde med L. den første mandag i november 1958, i maj 1959 samt den 15. februar 1961. [... tre linjer slettet ...]

Den første mandag i november, som var dagen efter kongressens afslutning, ringede T. til L. og aftalte et møde i dennes hjem. T. blev modtaget af fru L., der virkede deprimeret og forgrædt. Hun overværede ikke samtalen mellem T. og L. Denne samtale overværedes imidlertid af en mand, der præsenteredes som „Jensen“, men som er identisk med H.V.

[... En linje slettet ...] hverken fru L. eller H.V. eller nogen anden ved eller må vide, at L. har møder med T.

Fra begyndelsen har T. gjort det klart for L., hvem han repræsenterer. Han har sagt til L., at han anser det for nytteløst at diskutere ideologiske spørgsmål, da ingen af parterne formentlig vil kunne omvende hinanden. Hvad der interesserer T., er praktiske politiske spørgsmål, og det, han søger at kaste lys over, er den måde, hvorpå Sovjetunionen dirigerer de kommunistiske partier. L. har på T.s forespørgsel bekræftet, at L. og T. i Sovjetunionen har en fælles fjende.

Under det første møde gav L. udtryk for, at han overvejede at trække sig tilbage til privatlivet og købe et lille hus på landet. Han var nu over 60 år og kunne nok efter et langt livs hårdt arbejde trænge til hvile. Han havde dog ikke gjort sig sin stilling endeligt klar. Under denne samtale kom man ind på oprøret i Ungarn, og det var for T. tydeligt, at L. var stærkt bevæget, da talen faldt på Imre Nagy.

¹ Kurt Jacobsen, *Aksel Larsen. En politisk biografi*, 1993, s. 556-62.

L. gav udtryk for, at han aldrig havde nydt fuld og ubetinget tillid hos de sovjetiske partiledere. L. var i 1927 mistænkt for troztkisme, og der var altid blevet hængende en mistanke ved ham. Denne stilling havde naturligvis ikke været behagelig for L., og på SUKP's XX. kongres i februar 1956 havde L. faktisk helt tabt troen på, at der kan komme noget godt ud af en bevægelse, som dirigeres af Sovjetunionen. På den XX. Kongres havde Khrusjtjov jo helt åbent påvist, at også SUKP's og Sovjetunionens ledelse ikke var ufejlbarlig.

L. nød som sagt ikke fuld tillid i partiet [DKP, red.] og kunne ikke udelukke, at der fra sovjetisk side foregik et samspil med andre af partiets medlemmer. På forespørgsel om, hvem indenfor partiet L. kunne tænke sig som Sovjets tillidsmand, nævnede han uden tøven I.W.

L. erklærede med bestemthed, at partiet som sådan ikke har drevet illegal virksomhed i betydningen efterretningsvirksomhed for Østblokken. I denne forbindelse beretter L., at der engang i årene umiddelbart efter kapitulationen fra sovjetisk side blev rettet henvendelse til partiledelsen med anmodning om at yde bistand ved etableringen af et illegalt net i Danmark. Denne henvendelse, der som nævnt fandt sted umiddelbart efter kapitulationen og på et tidspunkt, hvor det sovjetiske herredømme over partiet her ikke var blevet fuldt reetableret, blev blankt afvist af partiledelsen.

I 1954 eller 1955 blev der fra østtysk side rettet en lignende henvendelse til partiets ledelse. Dette foregik under ret ejendommelige omstændigheder, idet der dukkede 2 østtyske herrer op, som ingen i partiet kendte det mindste til eller nogen sinde før havde set. Den omstændighed, at en så ekstraordinær henvendelse blev fremsat af to personer, som man ikke kendte, og hvis ankomst ikke var averteret, gjorde, at man fra partiledelsens side følte sig højst ilde tilpas, og de to herrer fik hurtigt vist døren.

[... 19 linjer ikke frigivet til citat ...]

„Om partiets økonomi siger L., at medens det er almindelig bekendt, at partiet før krigen i vid udstrækning modtog økonomisk støtte fra Sovjetunionen, føler han sig overbevist om, at partiet efter kapitulationen, så længe han var medlem, ikke fik nogen økonomisk støtte østfra. Det var L. meget om at gøre, at partiet ikke ved at modtage økonomisk hjælp bragte sig i afhængighedsforhold af SUKP eller noget andet udenlandsk parti. Om partiets nuværende økonomiske forhold siger L.: I sommeren 1960 startede partiet den sædvanlige indsamlingskampagne, som indbragte godt 300.000 kr. Provenuet af disse årlige kampagner skal normalt dække partiets løbende underskud, som i L.s tid androg ca. 20.000 kr. månedlig. Partiets medlemstal er, siger L., siden kongressen i oktober 1958 blevet halveret og bladets oplag gået stærkt ned, så det månedlige underskud må efter L.s skøn nu andrage ca. 40.000 kr. Provenuet af indsamlingen i 1960 – 300.000 kr. – må imidlertid være blevet fuldstændig opbrugt under valgkampen, som blev ført med stor kraft fra partiets side. Partiet virker med stor energi, hvilket også må koste penge. Alt dette taget i betragtning anser L. det for givet, at partiet nu modtager økono-

misk støtte udefra. En af de måder, hvorpå partiet modtager denne støtte, er ifølge L. den, at alle de penge, der af danske statsborgere bliver indbetalt for rejser til Østtyskland – såvel ferie- som forretningsrejser – aldrig forlader Danmark, men går i partiets kasse.

L. er spurgt, om det er ham bekendt, at partiet har truffet forberedelser til etablering af et illegalt partiapparat. (på et lukket møde i forbindelse med SUKP's XXI. Kongres i 1959 blev det pålagt alle kommunistpartier i den frie verden at træffe sådanne forberedelser). L. siger, at det ved han ikke noget om. Er der nogen inden for partiet, der beskæftiger sig med dette, må det være S.N. – L. gør opmærksom på, at S.N. for en 3-4 år siden havde et hjerteanfald. Han har siden været sygemeldt, og L. kan meget vel tænke sig, at hans fortsatte sygeorlov er et skalkeskjul for anden virksomhed. Foruden S.N. kan også I.W. tænkes at arbejde med forberedelse af et illegalt partiapparat.

Om partiets forbindelse med SED bekræfter L., at det navnlig er Karl MEWIS i Rostock, der er kontaktperson til partiet, medens det på Politbureauplan er Hermann MATERN.

Om sine egne planer forklarer L., der betegner sig selv som revisionist, at han håber med sin partidannelse at starte en kædereaktion indenfor andre partier i den vestlige verden. Han siger, at han har forbindelse til meningsfæller i Holland, Sverige, Finland, Norge og Island.

[... lidt over én side (44 l.) ikke frigivet til citat ...]

L. er blevet spurgt, om det gamle parti herhjemme har forbindelser inden for den danske regering eller administration. Han har hertil svaret, at sådanne forbindelser ikke eksisterede, medens han var i partiet.

Under samtalen i maj 1959 gav L. udtryk for, at han regnede med, at KP ved et kommende valg ville miste samtlige mandater i Folketinget, og at L.s nystiftede parti ville erobre disse + evt. et par til. T. har spurgt L., om han regner med den mulighed, at Sovjet i en sådan situation mister interessen for det gamle parti og forsøger en tilnærmelse til L. L. svarede, at en sådan mulighed kunne han meget vel tænke sig, men han gjorde det samtidig klart, at der næppe ville komme noget ud af en sådan tilnærmelse, idet L. for enhver pris ville insistere på at bevare sin uafhængighed og handlefrihed, hvilket ikke ville kunne accepteres fra Sovjet.

Ved samtalen i februar 1961 er L. blevet spurgt, om der fra sovjetisk side har været følere ude efter folketingsvalget i november 1960. Han har hertil oplyst, at han ikke selv har haft nogen forbindelse hverken med Sovjet eller andre Øst-ambassader. Derimod har en Øst-ambassade – ikke den sovjetiske – efter valget været i forbindelse med et medlem af L.s parti – dennes navn ønsker L. ikke at oplyse – med henblik på at skaffe sig oplysninger om forholdene inden for partiet. L. føler sig overbevist om, at denne henvendelse er sket i forståelse med Sovjet og med det formål at undersøge, hvordan jordbunden var for en tilnærmelse. På forespørgsel har L. ikke villet benægte, at den pågældende ambassade var den polske.

L. har stærkt pointeret, at han ikke ønsker at komme i noget afhængighedsforhold til udenlandske partier eller stater. – specielt ønsker han ikke at modtage nogen form for økonomisk støtte, hverken fra Øst eller Vest. Han ved af dyrekøbt erfaring, at den, der modtager en sådan støtte, mister sin handlefrihed.

[... ca. 1½ side (70 l.) ikke frigivet til citat ...]

Frol Koslov, der er designeret som Khrusjtjovs efterfølger, kender L. udmærket godt, idet han har truffet ham flere gange i Leningrad. L. karakteriserer Koslov som et absolut nul. L. har i denne forbindelse givet udtryk for, at bortset fra, at man ikke længere tager livet af politiske modstandere og folk, der falder i unåde, er systemet i Moskva ganske det samme som i Stalins tid.

Næste møde mellem T. og L. påregnes at finde sted sidst på sommeren.

17. februar 1961“

Mødet 17. marts 1961. DIIS' gengivelse (parafraze) af hovedpunkter af referat af 27. marts 1961.

Dette møde var ganske kort, og Larsen fik overrakt navnene på nogle personer, som han kunne kontakte under sit besøg i Frankrig senere på måneden. Han blev endvidere spurgt, om det var lykkedes at etablere kontakt til nogle af de delegerede til Nordisk Råds møde i København i begyndelsen af måneden. Aksel Larsen sagde, at både de finske og islandske kommunister havde hilst hjerteligt på ham og gratuleret med valgsejren. Hertta Kuusinen havde som den eneste været lidt reserveret, hvilket Larsen forklarede med, at hun var den, der havde de tætteste bånd til Moskva.

I april skulle der være et møde i London med deltagelse af mange vesteuropæiske venstrefløjssocialister. Her ville en repræsentant fra Aksel Larsens parti deltage, og han vil også selv gerne have været af sted, men det var der ikke midler til, sagde han.

Mødet 18. april 1961. Citater fra referatet.

[... tre linjer slettet ...]

„På initiativ af G.[... bogstav slettet ..., herefter betegnet G., red.] havde G. tirsdag den 18/4 1961 et møde med A.L.

Formålet med mødet fra G.s side var at spørge A.L., hvorvidt denne havde oplevet noget af interesse for deres fælles sag under sin nylige rejse til Paris.

[... ca. 28 linjer ikke frigivet til citat ...]

Der er aftalt nyt møde mellem G og A.L. til torsdag d. 27/4. Anledningen til dette møde er, at G. har modtaget et brev fra T.[... bogstav slettet ...] bestemt til A.L. Der vedlægges en kopi af dette brev, og G. vil samtidig mundt-

ligt understrege over for A.L., at der ikke kan blive tale om at yde økonomisk støtte til A.L.s organisation, men at G. og hans organisation er parat til, hvis A.L. vil acceptere, at finansiere de rejser til udlandet, som A.L. måtte foretage „i fælles interesse“.

20.4.1961.802“

Mødet 17. maj 1961. DIIS' gengivelse (parafraze) af hovedpunkter af referat af 23. maj 1961.

Samtalen drejede sig om følgende punkter:

Aksel Larsens planlagte rejse til Italien, Jugoslavien og Israel, som muligvis måtte udsættes til efteråret, var første punkt. Adspurgt, om han planlagde andre rejseaktiviteter inden for de nærmeste måneder og forelagt, at samtalepartneren meget gerne ville have ham til at besøge Finland for at få et overblik over den finske revisionistiske bevægelse, svarede Aksel Larsen, at han også selv ville være meget interesseret i at etablere kontakt med de finske revisionistiske ledere og finde ud af noget mere om bevægelsens styrke i Finland. Han mente at kunne besøge Helsinki i juni og ville gerne rejse hjem over Stockholm for at forny bekendtskabet med de revisionister, han havde talt med for nogle måneder siden. Ligeledes planlagde han at besøge kongressen i det norske SF i juni. Aktiviteter i Nordisk Råd blev også omtalt.

Den udenlandske samtalepartner erklærede, at man var parat til at give et økonomisk bidrag til hans nordiske rejse for at få den ønskede information om den finske revisionistiske bevægelse. Under dette punkt så Aksel Larsen temmelig skeptisk ud og erklærede, at han ikke ønskede at modtage økonomisk støtte, idet han videre sagde, at han ikke vidste, hvad en oplysning om, at han havde modtaget støtte, kunne blive brugt til. Samtalepartneren sagde hertil, at tilbuddet om at understøtte hans kontaktarbejde med forskellige revisionistiske grupper, som var modstandere af SUKP's magtpolitik, ikke blev givet for hans blå øjnes skyld, men fordi han kunne sikre oplysninger, som ellers i vidt omfang ville være utilgængelige for den myndighed, han repræsenterede. Informationerne ville være til gavn for begge parter. Aksel Larsen lyttede opmærksomt og sukkede til sidst, at han ikke vidste, hvorfra han ellers skulle få penge til billetten. Han blev spurgt, hvor meget rejsen ville koste og svarede, at det bestemt ikke var mere end 1.000 kroner. Han tog imod 1.000 kroner, som han lagde i sin tegnebog.

Efter en kort berøring af situationen i de svenske og norske revisionistiske partier erklærede Aksel Larsen, at hans interesse var at eliminere de kommunistiske partier, fordi de var farlige for Danmark og andre frie lande, og fordi de var redskaber for SUKP til fremme af dettes magtpolitik. Derefter tog samtalen et par vendinger omkring Larsens næste erklæring om, at USA regelmæssigt støttede de forkerte regimer rundt omkring i verden.

Sidste punkt i samtalen var reaktionerne i den firemandsgruppe, som kort forinden havde besøgt Jugoslavien. Larsen fortalte, at de havde været meget glade for besøget, og at de i den kommende tid ville fortælle om deres rejseindtryk i artikler og på møder.

Mødet 17. august 1961. DIIS' gengivelse (parafraze) af hovedpunkter af referat af 22. august 1961.

Her berettede Aksel Larsen, at han endnu ikke havde haft tid til at foretage rejsen til Finland. Han blev spurgt, om han havde kommentarer til nylige artikler i danske aviser, som beskrev et møde i Finland i juni eller juli med deltagelse af 26 revisionister. Larsen knyttede korte kommentarer til nogle af de navne, han kendte.

Han havde eller ikke haft tid til at besøge kongressen i det norske SF i juni, men fortalte, at han var blevet inviteret som taler til et stort vælgermøde i Oslo, som blev afholdt af det norske parti. Også dette havde han måttet takke nej til. Derefter drøftedes valgudsigterne for de norske venstrefløjspartier. Også udsigterne for de svenske revisionister blev berørt.

Efter et mindre punkt om gruppeturistture til Jugoslavien kom man til en personsag om en yngre mand, som var blevet ekskluderet af DKP. Larsen mente, at han var dygtig og håbede, at han var medlem af SF. I denne sag lovede Larsen diskret at prøve at finde ud af, om der var nogen grund til at have mistanke til den pågældende, som havde været på to rejser til Østtyskland og havde været i kontakt med en østeuropæisk ambassade i København.

Mødet 12. september 1961. DIIS' gengivelse (parafraze) af hovedpunkter af referat af 26. september 1961.

Under et kort møde blev følgende emner dækket:

Resultatet af det norske stortingsvalg, hvor Aksel Larsen var overrasket over, at det norske SF havde vundet to pladser. Han mente, at det skyldtes, at folk i Norge som i Danmark var trætte af de samme gamle socialistiske ansigter og blot ønskede at stemme på et nyt parti. Samtidig undrede han sig over, at det norske kommunistparti stort set havde holdt stillingen. Han følte, at det enten var et resultat af inertie eller personlig frygtsonhed over for de nylige sovjetiske trusler. Han var bekymret over, at det norske SF ikke havde nogen parlamentarisk erfaring eller virkelig lederskikkelse; han ventede, at de norske partikolleger ville spørge ham til råds.

SUKP's kommende 22. kongres, hvor Larsen var enig i, at det gjaldt om at sikre så mange faktuelle oplysninger som muligt. Han forventede, at Jespersen og Nørlund ville deltage, men måske også Fuglsang, fordi Jespersen ikke

brød sig om at rejse i udlandet uden ham. Nørlund var helt sikker som deltager på grund af sine sprogkundskaber, stilling i partiet og erfaring. Aksel Larsen forventede et par uger efter kongressen at kunne skaffe oplysninger om forløbet via sine svenske og måske også finske kontakter.

Berlinkrisen, hvor Larsen gav meget direkte udtryk for, at han ikke kunne lide Ulbricht og de mænd, der omgav ham. De hæderlige folk, som oprindeligt havde været med i den østtyske ledelse, var enten blevet henrettet eller skaffet af vejen på anden måde. Han mente ikke, at Ulbricht stod Khrusjtjov særlig nær, men følte, at han nød stærk støtte fra andre sovjetiske ledere, især inden for militæret, som ville modsætte sig ethvert forsøg fra Khrusjtjovs side på at vælte Ulbricht.

Afslutningsvis gjorde Larsen rede for sine offentligt kendte standpunkter om det ønskelige i Kinas optagelse i FN, anerkendelse af DDR og en mindskelse af Adenauers indflydelse på vestmagterne.

Mødet 24. november 1961. DIIS' gengivelse (parafraze) af hovedpunkter af referat af 5. december 1961.

Indledningsvis gjorde Aksel Larsen rede for, at det store arbejde i folketinget og i forbindelse med SF's kongres havde forhindret ham i at gennemføre den planlagte rejse til Finland. Han omtalte de forskellige udenlandske gæster og observatører ved SF's kongres; herunder, at der hverken havde været gæster eller observatører fra Østeuropa.

Han var klar over betydningen af at foretage en rejse til Finland med henblik på diskussioner med såvel medlemmer af det kommunistiske parti som den socialdemokratiske venstrefløjsfraktion, der kendtes som „Skogister“. Han betragtede Finland som det vigtigste mål og Italien som det næstvigtigste. Det sidste følte han især var rigtigt på baggrund af Nennis nylige handlinger og erklæringer, som udvidede kløften mellem hans parti og de italienske kommunister og på grund af Togliattis temmelig åbenhjertige angreb på Sovjetunionen efter sin hjemkomst fra den 22. partikongres i Moskva. Hvis han kunne nå til Finland i september, håbede han at besøge Italien i begyndelsen af 1962.

Om SUKP's nyligt afsluttede 22. partikongres sagde han, at han endnu ikke havde modtaget insideinformation. Da han blev spurgt om sin mening om, at Knud Jespersen på sin rejse havde været ledsaget af to af de mindre fremtrædende medlemmer af DKP's ledelse, Thorkild Holst og Preben Henriksen, sagde han, at han ikke havde noget egentligt at bygge sin opfattelse på, men at det måske var udtryk for, at folk fra den gamle garde som Alfred Jensen, Svend Nielsen og Willy Fuglsang var ved at give op. Ib Nørlund ville aldrig forandre sig, sagde han, men nogle af de andre var af Moskva blevet skubbet så tit rundt i manegen, staliniseret og afstaliniseret, at de måske nu havde fået nok.

Efter bemærkninger om forskellige sider af afstaliniseringen i Sovjetunionen og Østeuropa kom Larsen ind på, at DKP's ledelse havde betydelige vanskeligheder med at få partimedlemmerne til at tro på Stalins forbrydelser. Mange gamle DKP'ere var meget deprimerede over situationen, mente han, men alligevel havde man kort forinden samlet 300.000 kroner ind til partiet. Her gav Larsen imidlertid udtryk for, at det var latterligt at tro, at alle disse penge var bidrag fra DKP-medlemmer, og da han blev spurgt, hvor de så kom fra, svarede han, at det var fra ambassaden. Han tilføjede, at selv i hans tid i DKP var der altid ved ambassaden ansat en eller flere partisoldater, der fungerede som kontakter til SUKP-repræsentanten på ambassaden. For tiden var han ikke klar over, hvem der var SUKP-repræsentant, men han var i det mindste sikker på, at det ikke var ambassadøren.

Aksel Larsen nævnte et tilfælde, hvor en polsk ambassadefunktionær havde forsøgt at etablere kontakt til et medlem af ledelsen i SF, men at forsøget så vidt han vidste aldrig var blevet fulgt op. Ej heller var han bekendt med, at andre østlige partier eller ambassader havde forsøgt at penetrere partiledelsen. For sit eget vedkommende havde han ikke været i kontakt med østligt ambassadepersonale i to år.

Da Larsen blev mindet om personsagen fra mødet den 17. august, så han først forundret ud, men erklærede derefter med antydningen af et suk, at det havde han glemt alt om. Samtalepartneren bad ham om at være opmærksom på sagen.

Endelig nævnte Aksel Larsen de vanskeligheder, han havde med Kai Moltke. Specielt kom han ind på en artikel i „SF“, hvori Moltke havde forsvaret den sovjetiske genoptagelse af forsøgssprængninger af kernevåben. Han kommenterede derefter et forslag om prøvestop, som Moltke ville fremsætte til partikongressen. Det var et populært emne i partiet, og Moltke havde til hensigt at tage æren for det. Det mente Larsen ikke kunne tolereres. Han erklærede, at han ikke havde forladt DKP bare for at blive formand for et andet kommunistisk parti.

Møderne 19. og 22. juni 1962. DIIS' gengivelse (parafraze) af hovedpunkter af referatet.

Om morgenen den 19. juni 1962 mødte samtalepartneren (T) Aksel Larsen (A) på det sædvanlige kontaktsted. A var næsten 45 minutter forsinket. Det aftales med det samme at holde et nyt møde den 22. juni, da der var brug for tre timers sammenhængende tid for at dække alle emner.

På mødet den 19. juni 1962 nøjedes T derefter med at opregne de punkter, han gerne ville drøfte med Aksel Larsen på mødet den 22. juni. Det var for det første resultatet af A's besøg i Helsinki i marts 1962, i hvilken forbindelse A bemærkede, at han havde fået næsten sikre oplysninger om, at rus-

serne finansierede den „Socialistiske Opposition“. For det andet var det A's oppositionelle kontakter i Sveriges kommunistiske parti (SKP) i lys af den kendsgerning, at billedet var forandret, og oppositionen tilsyneladende havde mere bevægelsesfrihed end før. For det tredje var det forholdene i det norske SF, hvor T frygtede, at sovjetisk indflydelse og måske kontrol kunne være noget af en trussel. A svarede, at han godt vidste, at nogle af de norske SF-folk havde haft sovjetiske kontakter i fortiden, men at han ikke troede det var tilfældet mere. For det fjerde den nylige splittelse i det danske SF, herunder muligheden af sovjetisk indflydelse herpå. Som ved alle tidligere lejligheder spurgte T her, om russerne havde prøvet at etablere nogen form for kontakt med Aksel Larsen, hvilket Larsen benægtede, idet han henviste til et nyligt angreb på ham i Pravda, 12. maj 1962. Han tvivlede på, at russerne nogensinde mere ville forsøge at etablere nogen form for kontakt med ham. Derimod mente han, at det var mere end blot en mulighed, at russerne igen var efter Kai Moltke, som trods alt engang havde været i forbindelse med et af „apparaterne“.

Det sidste punkt var spørgsmålet om kommunikationen mellem T og A. T fandt det utilfredsstillende kun at kunne mødes med Aksel Larsen med 12 til 18 måneders mellemrum. T ville gerne drøfte med Aksel Larsen, om de kunne finde en anden samtalepartner for A – en person, som selvfølgelig skulle være specialist i den internationale kommunistiske bevægelse.

Den 22. juni mødte Aksel Larsen op præcis til det aftalte tidspunkt kl. 9 om morgenen. Første punkt på dagsordenen var ifølge referatet Aksel Larsens ret omstændelige gennemgang af Kai Moltkes fortid i den kommunistiske bevægelse. Til trods for, at Moltke altid havde været i opposition til Aksel Larsen, var han blevet optaget i SF efter bruddet med DKP. Eftersom Moltke altid var i pengenød, havde han fået det lønnede job som leder af partiavisen, selv om han ikke havde de fornødne kvalifikationer. Dette var så blevet i hvert fald én af årsagerne til de nylige kævlerier i SF, der var kulmineret i anklager mod Larsen for at bruge diktatoriske metoder for at få Moltke smidt ud af partiet. A sagde med eftertryk, at det havde han overhovedet ikke prøvet på. Rygtesmederiet var startet af Moltke for at dække over den kendsgerning, at han havde fået en reprimande af partiledelsen, fordi han var det eneste folketingsmedlem for partiet, som ikke afleverede den aftalte procentdel af folketingslønnen til partikassen. Et andet klagepunkt havde været den redaktionelle ledelse af avisen. Ganske vist havde han beholdt redaktørhvervet, men hans beføjelser var blevet stærkt beskåret, og avisen blev nu ledet af et redaktionskollegium. I en artikel i partiavisen havde Moltke sunget en groft overdreven lovsang til Sovjetunionens økonomiske resultater, hvilket havde fået både A og andre til at løfte øjenbrynene, da de vidste, at de anførte resultater ikke var i overensstemmelse med sandheden. En lille undersøgelse havde afsløret, at Moltke havde hentet materialet til sin artikel i „Isvestija“, hvor en sovjetisk talsmand havde fremlagt, hvad den sovjetiske økonomi ville have opnået

om ti år. Denne prognose havde Moltke drejet til at repræsentere aktuelle kendsgerninger. Han blev indkaldt til en disciplinær samtale og fik at vide, at partiavisen ikke var et sovjetisk propagandaorgan, og at ikke engang „Istvestija“ havde haft den dristighed at påstå, at de af Moltke citerede „resultater“ reelt var blevet nået, kun at de ville blive det i fremtiden.

Ved en anden lejlighed havde han selv, A, et stykke tid efter opførelsen af Berlin-muren skrevet en artikel til partiavisen om, at Muren var tegn på Ulbrichts svaghed og en skamplet på hele den socialistiske lejr. To uger senere skrev Moltke en artikel i avisen, hvor han roste DDR næsten uden forbehold og retfærdiggjorde bygningen af Muren. Igen blev Moltke kaldt til disciplinær samtale, fordi de to modstridende artikler havde fremkaldt forvirring og bestyrtelse i partikredse.

Til sidst kom Larsen ind på, at Moltke altid havde ligget til venstre, at han vidste, at Moltke engang havde været i forbindelse med et af „apparaterne“, og at når han én gang havde været indenfor, ville det være så meget desto nemmere at få fat på ham igen. Dette forekom dog ikke Larsen at rumme nogen særlig fare, eftersom Moltke altid kunne holdes under kontrol. Hertil indvendte T, at selv om den politiske fare måske kun var minimal, så var den kontraefterretningsmæssige trussel en anden sag, hvorfor Moltke burde overvåges nøje. Det erklærede Aksel Larsen sig enig i.

Hvad spørgsmålet om at mødes med en anden kontaktmand end T angik, erklærede Aksel Larsen, at han havde tillid til T og var villig til at løbe risikoen ved en fortsat kontakt, herunder at mødes med ham når som helst og hvor som helst. Derimod havde han ikke brudt sig om kontakten med G og havde afslået at mødes med G's efterfølger, da G rejste. Hvis hans fremtidige kontakt skulle være med en anden end T, ville det personlige element gå tabt, og der ville i stedet blive tale om kontakt til en organisation. Han ønskede lige så lidt at være agent for T's organisation som for det sovjetiske apparat. T pressede Larsen så hårdt han kunne i denne sag, men uden resultat og lod så sagen falde. Kort efter brød de op, men under en efterfølgende småsnak om den politiske situation sagde Aksel Larsen ifølge referatet: „Det jeg ønsker at opnå er at splitte eller ødelægge de kommunistiske partier, som de ser ud i dag. Måske kan jeg påvirke nogle mennesker i visse lande. I Danmark tror jeg faktisk, at jeg kan ødelægge det kommunistiske parti, udradere det, og det koncentrerer jeg mig om.“

Mødet 28. marts 1963. Citater fra referatet.

„Vedr.: Rapport om kontaktmøde med AL den 28.3.1963

1. AL kom [... ? sætning slettet ...] kl. 9.10, og efter først at have vist sig noget utilbøjelig til at lægge frakken, da han fik at vide, at [... to ord slettet ...] ikke var i stand til at komme til mødet, gik han ind på at mødes med G. AL måtte næsten øjeblikkelig indtage en defensiv holdning, idet han var nødsa-

get til at gøre undskyldning for, at han ikke var i stand til at finde „Landin-memorandummet“. Han sagde imidlertid, at han ville lede efter dette dokument igen i sit kontor. [... ca. 2 linjer slettet ...]

2. På et tidligt tidspunkt i samtalen løb sagde AL, at han var blevet indbudt til at besøge MAPAM-partikongressen i Israel (17.-24. april), men han kunne ikke afgøre, hvorvidt han ville få tid til turen. Senere viste det sig, at også turens finansiering var et problem, der krævede væsentlig overvejelse. AL udtalte, at han også kunne besøge Nenni på turen (han ville formentlig på denne måde gøre turen mere tiltalende for os med henblik på støtte til rejseomkostningerne). Senere under samtalen vendte G. tilbage til spørgsmålet om turen til Israel-RO [resten af ordet ulæseligt, red.] og spurgte, om det ville være muligt for os at hjælpe ham til at muliggøre turen. AL indrømmede, at det simpelthen var et spørgsmål om penge, men han ønskede ikke at sige direkte ja eller nej, da G. tilbød at betale prisen for en tur-retur flyvebillet. Han sagde: „Jeg kan lide [... et par ord slettet ...], og jeg tror, jeg kan stole på Dem, men at tage imod penge fra Dem... det ved jeg virkelig ikke.“ G. forsikrede ham om, at der ikke ville blive knyttet betingelser hertil. (G. rettede senere dette til én betingelse: muligheden af forud for AL's afrejse at instruere ham vedrørende vore interesse-områder, hvilket han accepterede som et naturligt led i handelen). AL udsatte den endelige afgørelse til næste fredag (5. april), da han ville vide med sikkerhed, om han kunne få tid til turen, og hvor mange penge han ville behøve efter at have gjort forsøg på at skaffe støtte fra private kilder. G. forsikrede ham, at han i alle tilfælde ville komme med prisen på en retur flyvebillet og ville give ham så meget heraf, som han ville få brug for til turen.

3. Skjult finansiering af DKP. AL fortalte, at DKP netop har afsluttet en kampagne for at skaffe nye abonnenter til „Land og Folk“. Det var lykkedes dem at få fat i ca. 200 nye abonnenter, men samtidig gik løssalget ned med ca. 200 eksemplarer pr. dag. Netto-effekten på „Land og Folk“'s daglige oplag var lig nul. AL skønnede, at kampagnen formentlig kostede DKP ca. 20-30.000 kr. Forespurgt hvor han mente, disse midler stammede fra, svarede AL: „De kan gætte tre gange“. Dette bragte spørgsmål om sovjetisk bistand til DKP på bane. AL mente, at partiet er i stand til at indsamle ca. 500.000 kr. årligt fra åbenlyse danske kilder, og at de samlede udgifter (heri indbefattet sådanne specielle aktioner som kampagnen for nye abonnenter) beløb sig til 1-1,2 millioner kr. Dette underskud blev dækket af direkte kontante betalinger fra USSR. (AL mente ikke, at kommissioner på øst-vest handel repræsenterede nogen væsentlig del af det samlede tilskud). AL sagde først, at pengene kom ind i Danmark i amerikanske dollars og derefter blev vekslet til kroner i banken. Han ændrede derefter denne udtalelse med at sige at pengene måske blev overført i kroner, men han formodede, at de sandsynligvis blev overført i dollars. Forespurgt, hvorvidt Prag figurerede som center for finansiel aktivitet af denne art i Østblokken, svarede AL absolut nej. På spørgsmålet, om måske Bukarest var impliceret, svarede han omgående: „Nej. I gamle dage,

Bukarest. Men det var kun tidligere.“ Nu, sagde han, bringer en eller anden pengene fra Moskva, men han havde ingen nøjagtige oplysninger. Han forklarede, at DKP, medens han var i partiet, indsamlede 700-800.000 kr., men med det reducerede medlemstal kunne indkomsten fra kontingenter og bidrag ikke være meget mere end 500.000 kr.

4. DKP-bureaukratiet. Forespurgt, hvorvidt han kunne tænke sig nogen anden udover Ingmar WAGNER, der kunne være indblandet i liaison-arbejde med sovjetrusserne, eller i illegal parti-aktivitet, svarede AL, at Ib NØRLUND tidligere havde opretholdt udmærket og nær kontakt med den sovjetiske ambassade, men at han „i løbet af den sidste måned“ var blevet skubbet i baggrunden. Såvel på nationalt som internationalt plan havde han meget mindre indflydelse end tidligere. WAGNER blev derimod af AL karakteriseret som „hovedsekretæren“ [... et par ord slettet ...]. AL sagde, at DKP med et medlemstal på 5.000 har det „mest betydningsfulde“ (største) parti-apparat af samtlige politiske partier med dets 12-13 aflønnede heltidsfunktionærer: Knud JESPERSEN (ikke nogen stærk mand, men jævnt populær), Ingmar WAGNER, Villy FUGLSANG (hjernen bag formanden), Alfred JENSEN, Ib NØRLUND, Svend NIELSEN (fagforeningssekretær), Ludvig HANSEN (fagforeningssekretær), P. HENRIKSEN og Per CHRISTIANSEN (København) var de navne, han opregnede. Der var også to sekretærer, som rejste over hele landet, samt en sekretær for dagbladet. Dette tal omfattede kun de politiske funktionærer, medens hverken kontorpersonale, teknikere eller journalister var medregnet.

[... ca. 12 linjer ikke frigivet til citat ...]

6. DKP's stilling til den kinesisk-sovjetiske konflikt. DKP står overfor det dilemma, at der på den ene side blandt de menige medlemmer såvel som blandt partifunktionærerne findes udbredt ideologisk sympati for Peking, og at partiet på den anden side er afhængigt af Moskva med hensyn til pekuniær støtte. Det påtænkte besøg i Peking af en delegation, der skulle bestå af den højere partiledelse, blev i sidste øjeblik aflyst – efter at visa og billetter var fremskaffet – under hensyntagen til Moskvas ønsker. AL afslørede i sit organ denne af DKP's politbureau truffne beslutning, som „Land og Folk“ (to uger senere) bekræftede i et par linjer, der var indlagt i et interview. I overensstemmelse med en hemmelig politbureau-beslutning nægtede „Land og Folk“ i 3-4 uger at offentliggøre noget brev vedrørende Kina-spørgsmålet. Benito SCOCOZZA var blandt dem, der indsendte breve til støtte for Pekings holdning.

[... ca. 5 linjer ikke frigivet til citat ...]

Mødet 5. april 1963. Citater fra referatet.

„Vedr.: Rapport om kontaktmøde med AL den 5.4.1963

1. AL kom igen 10 minutter for sent, kl. 9.10. Efter udveksling af almindelige høfligheder meddelte AL, at han på nuværende tidspunkt ikke kunne

forsvare at tage fri for at rejse til Israel. Med mindre der sker noget, der vil forhindre det (som f.eks. nyt valg), vil han besøge NENNI engang efter midten af maj. AL sagde, at han også ville aflægge et besøg i Belgrad, hvor han ikke har været i ca. 2 ? år. Skønt der i denne forbindelse ikke blev specielt nævnt noget om penge, var det underforstået, at vort tilbud om at financiere [sic!] rejsen fortsat stod ved magt. AL fik at vide, hvilke ønsker vi har med hensyn til oplysninger vedrørende PSI (NENNI-socialisterne), og han sagde, at han eventuelt kunne supplere dem med aktuelle forhold ved vort næste møde, som blev fastsat til den 8. eller 9. maj kl. 9.00 samme sted.

2. AL afleverede Landin's memorandum til det svenske kommunistpartis (SKP) centralkomité, dateret 30.9.1962, samt et personligt brev (i form af en rapport) fra Landin, dateret 18.11.1962. Han sagde, at dette memorandum var blevet rundsendt til centralkomitéen og utvivlsomt var blevet udbredt til Landin's venner landet over. (AL lovede, at han under sine næste drøftelser med Landin, som finder sted forud for 8. maj, ville søge at få oplyst arten og omfanget af denne udbredelse). Endvidere afleverede AL et udklip fra „Stockholms Tidningen“ vedrørende Knut Olsson-skandalen, som han tidligere havde omtalt [... 2 linjer slettet ...]. Det blev aftalt, at G. skulle kopiere Landin-dokumenterne og samme eftermiddag returnere dem, sendt pr. post i en almindelig konvolut til AL's kontor. AL sagde, at han måske ville få besøg af Landin i København i nær fremtid. G. spurgte, om AL kunne besøge Landin i Stockholm, såfremt Landin ikke kom til København. AL svarede, at det ville han gerne, og han modtog beredvilligt 300 kr. til rejseomkostningerne.

3. AL var forbløffet over, at de i Landins memorandum indeholdte oplysninger ikke var sivet ud til pressen. Han erklærede, at i de fleste lande bliver sådanne „hemmelige“ publikationer meget hurtigt genstand for almindelig offentlig omtale.

[... 16 linjer ikke frigivet til citat ...]

5. AL erklærede, at han påtænkte at fremsætte en udtalelse (formentlig i Folketinget), hvormed han ville opfordre regeringen til at indtage en mere positiv holdning til de muligheder, som øget samhandel med Østblokken indebar. Han sagde, at efter hans mening ville dette måske få indflydelse på omfanget af den støttet, som sovjetrusserne ydede DKP. Han sprang derefter direkte over til den udtalelse, at hvis sovjetrusserne gav DKP færre penge, ville dette parti komme i alvorlige vanskeligheder (vi er ikke helt klar over, hvad AL tilsigtede med sin udtalelse om sin kommende kritik af regeringen, men det var tydeligt, at han ikke ønskede at komme tilbage til spørgsmålet; måske var han bange for, at han havde sagt for meget om sine indre-politiske planer, og G. ville ikke presse på med emnet).“

[... de sidste ca. 20 linjer af dokumentet er ikke frigivet til citat ...]

Mødet 7. februar 1964. Citater fra referatet.

[... ca. 4 linjer slettet ...]

„Vedr.: Rapport om møde med AL d. 7.2.1964

1. AL ankom [... et par ord slettet ...] kl. 9.10, som sædvanligt 10 minutter for sent. Han var i godt humør om end lidt træt, og mødet varede til kl. 10.40. Jeg sagde, at vi gentagne gange havde forsøgt at få fat på ham på hans kontor for at arrangere et møde i sidste halvdel af 1963, men forgæves, og på grund heraf foreslog jeg, at vi skulle udarbejde et nyt kommunikationssystem. [... ca. 5 linjer slettet ...] Da jeg påpegede problemet med offentligt at drøfte nogle af de forhold, vi gerne ville drøfte med ham, var han straks indforstået med, at det er nødvendigt at fortsætte med hemmelige kontaktmøder. Der blev aftalt et nyt kommunikationssystem, baseret på, at der ved hvert enkelt møde aftales tidspunkt for næste sammenkomst. Det næste møde er aftalt til d. 10. marts, og AL følte sig overbevist om, at det ikke ville blive nødvendigt at ændre denne aftale.

2. Da jeg tilbød AL en kop kaffe, afslog han det og tog derefter ordene ud af munden på mig ved at spørge, om jeg havde noget whisky. Han nød en whisky-soda og tog med glæde mod en som julegave passende indpakket flaske whisky, da han var i færd med at gå. Han modificerede sine udtryk for taknemmelighed med en bemærkning om, at det modtagne whisky-mærke (Ballantines) var det billigste på det danske marked.

3. AL meddelte følgende nyheder fra den skandinaviske kommunistbevægelse:

a. den 5. februar kom næstformanden i det svenske kommunistparti, Fritjof LAGER, til København til en 2-3 dages drøftelse med DKP's øverste ledelse vedrørende et af C.H. HERMANSSON stillet forslag om at indkalde til en konference, hvori skal deltage de skandinaviske kommunistpartier samt det norske og det danske Socialistiske Folkeparti. AL fortalte, at DKP og det finske kommunistparti ikke kunne acceptere forslaget, ej heller kunne det tiltrædes af SF.

[... ca. 26 linjer ikke frigivet til citat ...]

e. Fredskonferencen i Stockholm medio marts, der organiseres af kommunistpartierne, men søges fremstillet som en populær foreteelse, der støttes af alle fredselskere, vil snart sende en indbydelse til AL om at holde en af hovedtalerne på konferencen. Beslutningen om at sende denne indbydelse er allerede taget af de svenske kommunistarrangører med HERMANSSON selv i spidsen. AL vil ikke efterkomme denne indbydelse, da han simpelthen betragter den som et kommunistisk forsøg på at udnytte AL's popularitet. AL mener, at det er tilstrækkeligt for ham i Nordisk Råd at slå til lyd for overvejelse af Kekkonen-planen om en skandinavisk atomfri zone.

[... ca. 15 linjer ikke frigivet til citat ...]

4. Kai MOLTKE og den kommunist-orienterede opposition i SF.

Skønt MOLTKE for tiden opretholder tavshed, kæmper hans tilhængere aktivt for optagelse af kommunist-orienterede kandidater på SF's valglister. AL håber imidlertid at kunne holde disse navne borte fra SF-listerne. Han sagde, at lederen af det italienske folke-socialistiske parti, NENNI, er en „heldig mand“, fordi han er blevet af med sin venstre-orienterede opposition. AL forklarede, at SF forgæves havde forsøgt at få MOLTKE til at trække sig tilbage fra SF's Folketingsgruppe og søge optagelse i DKP. „Det ville være rart for SF at have én DKP-repræsentant i Folketinget“. MOLTKE er nu berøvet muligheden for at give udtryk for sin stilling i parti-organet „SF“. AL karakteriserede MOLTKE som en mand, der mangler moralsk mod. Han sagde, at MOLTKE var god til at holde taler til de store tilhørerskarer, men i en situation i en parti- eller valgkomite foretrak han at tie stille. MOLTKE havde benyttet den i det italienske socialistparti før splittelsen bestående uoverensstemmelse til støtte for sin stillingtagen for en kommunistisk linje i SF. AL benægtede, at MOLTKE havde deltaget i FIR-mødet i Rom i oktober (skønt dette synes at fremgå af en meddelelse om hans valg til et mødeudvalg i FIR's eget organ). AL sagde dog, at MOLTKE havde foretaget en rejse til Tyskland og andre steder på kontinentet, og han havde måske truffet sovjetrussiske venner på en af disse rejser. AL erklærede, at skønt han ikke var i besiddelse af nogen konkret oplysning om kontakt mellem MOLTKE og russerne, var en sådan kontakt viselig mulig. AL sagde, at så vidt han vidste, var der ikke foretaget nogen tilnærmelse til SF bortset fra det polske forsøg, der fremkom meddelelse om for nogle år siden.

[... ca. 7 linjer ikke frigivet til citat ...]

6. Dansk „Orientering“-gruppe. AL fortalte, at APPEL og SCOCOZZA begge havde været førende kommunister, og de „er nu agenter for Kommunist-Kina“. Han tilføjede, at dette omsving ikke havde været dårligt, i hvert fald fra et materialistisk synspunkt. APPEL, som aldrig tidligere havde haft en vogn, fik en ny bil for ca. 2 måneder siden. AL vidste ikke mere end dette om „Orientering“-gruppen, men sagde, at han ville forsøge at finde ud af mere om dem. En person, som kunne være behjælpelig hermed, er en vis læge, som arbejder på et hospital i Vinsen (omtrentlig fonetisk gengivelse af stednavnet), og som er medlem af bestyrelsen for Selskabet til kulturel forbindelse med Kina. Apropos kommunist-kineserne sagde AL, at han for tiden var ved at udarbejde en artikelserie om „den kinesisk-sovjetrussisk konflikts oprindelse og karakter“ til offentliggørelse i „Politiken“. „Kineserne vil så formentlig forsøge at kontakte mig som en ven“, sagde AL [... ca. 1 linje slettet ...] eftersom han vil forsvare kinesernes ret til at følge deres egen politik (hellere end blot at virke som en filial af Moskva). „Det er det gamle forhold, vi alle kender så godt: enten er man 100% enig med Moskva, eller man skal fordømmes“. Medens AL tager afstand fra Pekings politiske linje, støtter han dem dog i dette fundamentale organisatoriske argument.

19.2.1964“

Mødet 10. marts 1964. Citater fra referatet.

„Vedr.: Rapport om kontaktmøde med AL d. 10.3.1964

[... ca. 3 linjer ikke frigivet til citat ...]

„Først rakte jeg AL et eksemplar af FIR's eget organ, „Widerstands Kämpfer“, idet jeg viste ham Kai MOLTKE's navn som et af et dusin repræsentanter, der på mødet i Firenze var blevet valgt til kollokviets præsidium. AL sagde, at dette ikke var bevis for, at MOLTKE de facto havde været i Firenze, men han indrømmede, at det var mærkeligt, og at han ville spørge Herluf RASMUSSEN herom samme eftermiddag. AL tilføjede, at Firenze-mødet, som han ikke tidligere havde hørt om, formentlig skulle ses som en bestræbelse fra FIR's side på at foretage en „hovedrengøring“, måske som et første skridt til en gennemgribende reorganisering af FIR. AL tilføjede videre, at RASMUSSEN havde fortalt ham om uoverensstemmelser inden for FIR's ledelse. Det var måske nu hensigten at skabe en ny form for FIR, som skulle synes fri for kommunistisk kontrol, medens der samtidig introduceredes mere pålidelige mænd (d.v.s. mænd, som kunne dirigeres af Moskva). MOLTKE's afsløsning af fritænkeren RASMUSSEN kunne være et eksempel herpå. AL fremførte som et analogt eksempel ungdomsmødet i Firenze i februar, der var endnu et kommunistisk fremstød kamoufleret som en ikke-kommunistisk foreteelse. AL sagde, at konferencer af denne art kan være meget kostbare for Moskva. Medens han var DKP-formand, havde WFDY (for ca. 10 år siden) med den italienske ungkommunistiske leder BERNINI som talsmand foreslået, at en dertil egnet dansk ungdomsorganisation offentligt skulle stille forslag om afholdelse i Wien af en international konference for landboudom. AL havde nægtet at arrangere dette og havde spurgt BERNINI, om der ikke i de forskellige lande uden for europæisk område fandtes landboudomsorganisationer, som kunne hjælpe med at få konferencen arrangeret. BERNINI svarede, at der ikke bestod sådanne kontakter, men at det netop var meningen med konferencen – at fremme oprettelsen af sådanne grupper. På trods af AL's råd om, at de til finansiering af de delegeredes rejser påkrævede pengemidler ville være givet bedre ud til græsrodsbestræbelser [det foranstående ord rettet af red.] på de forskellige steder, sejrede Moskvas synspunkt, og et forberedende møde blev holdt i Danmark. På dette møde gjorde de 9 WFDY-repræsentanter et meget dårligt indtryk på de 10-12 danske ikke-kommunistiske repræsentanter for landboudommen. Det meste af tiden nægtede WFDY-repræsentanterne endog at fraternisere med danskerne og på et af komitémøderne stod en WFDY-repræsentant fra Guldkysten op og indledte sin tale med at sige, at han aldrig havde arbejdet på en gård eller noget andet sted, at han var student, o.s.v. Med andre ord: han diskvalificerede sig selv som taler om emnet, hvorefter han fortsatte med at holde en lang tale. Det forberedende møde blev efterfulgt af et „spontant“ forslag om en konference fra en gruppe landarbejdere i Italien, og den blev holdt i Wien og kostede efter AL's skøn 3-4 million

kr. [... ca. ? linje slettet ...] Heri var indbefattet 20 inderes rejseomkostninger. Der opstod også væsentlige problemer omkring de afrikanere, der var kommet illegalt til konferencen, og som ikke kunne – i virkeligheden ikke havde lyst til at – vende tilbage til deres respektive hjemlande efter konferencen.

2. De finske SKDL-delegerede til Nordisk Råds møde i Stockholm nægtede d. 16.2.64 at deltage i en middag, der blev givet af det svenske kommunistpartis formand, C.H. HERMANSSON d. 17.2.64, hvis AL også blev indbudt. I stedet for var AL til middag med to repræsentanter for SKDL (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto = de finske folkesocialister), Aarne SAARINEN og Gösta ROSENBERG. Denne middag var blevet arrangeret privat af Sven LANDIN (formand for de ufaglærte arbejderes fagforening i Stockholm), og finnerne havde intet andet valg end at efterkomme fagforeningsmandens invitation. (SAARINEN er finsk kommunistisk fagforeningsleder). AL var ikke i stand til at give nogen oplysning vedrørende Moskvas synspunkter med hensyn til den for nylig stedfundne mærkelige udvikling i skandinaviske kommunist-anliggender. Ej heller kunne han berette noget nyt om de øvrige skandinaviske kommunistpartier, bortset fra en i fire punkter opdelt skriftlig rapport, som han overlod mig i form af et „Notat vedrørende Sveriges kommunistiske parti“, der vedlægges som bilag. Han havde ikke truffet Einar OLGEIRSSON i Stockholm, da den islandske delegation til Nordisk Råds møde ikke omfattede kommunistiske repræsentanter.

3. Angående hans rejser til Rom og Belgrad. På grund af mavebesværigheder har AL fået besked på at tage på 5-6 ugers rekreation i fuldstændig ro i Norge og Sverige. Dette må han gøre i april. Derefter kan han foretage rejsen en gang i maj, idet den nøjagtige dato vil blive bestemt af Folketingets program. Han sagde, at han mente, han kunne tale med TOGLIATTI og andre fremtrædende personer fra det italienske kommunistparti, men at han først ville spørge NENNI, hvilke KP-ledere det ville være mest profitabelt at tale med. AL accepterede vore ønsker, som han kiggede igennem, hvorefter han mente, at han ville kunne fremskaffe i hvert fald nogle af svarene. Før AL faktisk accepterede vore ønsker, kom han på ny ind på en vurdering af forbindelsen med os og påpegede, at vi kunne ødelægge ham een gang for alle, hvis vi røbede forbindelsen. (Han sagde også, at så vidt han vidste, havde vi en mikrofon i værelset!), men han tilføjede, at han stoled på mig personlig. Og desuden: da han havde fundet ud af – efter at have tjent DKP i 40 år – at partiet ikke var andet end en 5. kolonne i Danmark, skadelig for det danske folk, følte han nu, at det var hans altovervejende opgave at knuse partikommunismen i Danmark. Vi aftalte, at AL skulle underrette mig, når han ville foretage rejsen, og endvidere aftaltes det, at vi skulle mødes umiddelbart efter hans hjemkomst. På grund af de variable faktorer i hans program var det umuligt nærmere at fastsætte tidspunktet for et møde.

4. AL agter at modtage DKP-formanden Knud JESPERSENS udfordring til en offentlig debat, og han forventer at „likvidere“ Knud JESPERSEN i et opgør i to omgange: den første runde er en debat, der arrangeres af studenter-

foreningen i København d. 1. april, og anden runde er en debat, der arrangeres af fagforeninger i Ålborg (tilskyndet af AL) d. 2. april. JESPERSEN ved endnu ikke noget om det opgør, som AL har fået arrangeret i JESPERSENS hjemby, men det vil han opdage d. 14. marts. Baggrunden for JESPERSENS udfordring (som AL var sikker på ikke var nogen omhyggeligt gennemtænkt taktisk plan fra DKP's side, men snarere en impulsiv beslutning, som var taget af JESPERSEN og et par nære venner) er følgende: Den 5. marts indbød studenterforeningen i København AL til at deltage i en debat med JESPERSEN om kommunismen, og AL afslog indbydelsen. Herefter indbød studenterne BRAUER til at repræsentere SF, men også han afslog. De henvendte sig nu til Morten LANGE, der gik ind på at deltage som repræsentant for SF. JESPERSEN var således inden den 6. marts sikker på, at han ikke ville komme til at stå over for AL, og han fremkom med sin udfordring. JESPERSEN regnede med, at AL ville nægte at modtage udfordringen, og dette ville være et godt punkt for DKP i dets propaganda under den forestående valg-kampagne, idet man kunne fremstille AL som en politisk kujon, der havde nægtet at møde JESPERSEN i åben debat. Den kendsgerning, at JESPERSENS udfordring stod at læse i 8. marts-nummeret af „Land og Folk“, og at den ikke omtaltes hverken d. 9. eller 10. marts, kunne synes at underbygge denne analyse.

5. I forbindelse hermed sagde jeg, at det visse ville være nyttigt for AL at have førstehånds-oplysninger om DKP-ledelsens taktik og planer for den kommende debat under valg-kampagnen. AL indrømmede, at han gerne ville have oplysninger, i særdeleshed vedrørende de personlige stridigheder og fraktionsdannelser inden for DKP. Han erklærede, at han ikke havde nogen adgang til DKP's øverste ledelse (han har kun en gruppe i sit parti, som har til opgave at varetage efterforskninger med henblik på at fremskaffe propaganda-baggrundsoplysninger vedrørende sådanne emner som f.eks. Østblokkens industrielle organisationer, m.v.). Han var enig med mig i, at det skulle være muligt at få en mand ind i en DKP-position af interesse, men at der til organisering af et sådant forsøg krævedes en god mand. Han sagde, at dette ville blive det største problem, og tilføjede, at hvis han havde en egnet mand til rådighed, ville han have brug for ham til vigtigere ting. AL afviste alligevel ikke tanken, og vi aftalte, at han skulle tænke over det. Han erkendte, at vi her havde et fælles interesse-område; min interesse lå i at få oplysninger om DKP's udenlandske forbindelser. AL kunne heller ikke tænke sig noget medlem af DKP's ledelse, som jeg kunne henvende mig til direkte. AL tog sagen under overvejelser i længere tid, men resultatet var en nitte.

6. AL nævnte den for nylig stedfundne organisering af et turistrejsebureau, som er foretaget af danske kommunister. AL erklærede, at han var sikker på, at det ligesom i Sverige vil blive benyttet som redskab til at forsyne DKP med pengemidler i hemmelighed. „Land og Folk“s tidligere forretningsfører er blevet leder af det nye rejsebureau.

[... 2 linjer ikke frigivet til citat ...]

[5...] 8. Da vi talte om forholdene i verden, luftede AL en hel række forskellige synspunkter, der genspejlede en stilling langt til højre for kommunismen, og som endog nærmede sig et socialdemokratisk standpunkt. Han accepterede dansk medlemskab i NATO som en faktisk situation. Han sagde, at han var klar over, at generel afrustning i hele verden ville være en umulighed i praksis, men hvis generel afrustning nogen sinde blev gennemført, ville KHRUSJTJJOV komme til at stå i en langt stærkere stilling end Vesten simpelthen som følge af de i alle lande verden over bestående kommunistiske 5. kolonnens virksomhed. Ud over sin bekymring over radioaktiv nedfald er AL nu også bekymret over de farer (à la Rachel Carson: „Silent Spring“), som vil opstå for verdenssundheden gennem russernes overdrevne brug af skadedyr- og ukrudtdræbende midler, når først de har fået tilstrækkelig forsyning heraf, fordi „de ikke ved, hvordan man skal bruge disse midler“. Hvis endvidere de aktuelle problemer, der omgiver KHRUSJTJJOV, tvinger ham til at modtage bistand fra USA, og denne bistand kunne påvirke ham og USSR's befolkning (til at foretage en ændring som f.eks. at opgive tanken om verdensrevolution, d.v.s. kommunismen som vi kender den), så kunne vi måske endnu slippe ud af denne forfærdelige situation.

[... 4 linjer ikke frigivet til citat ...]

10.3.1964“

På side 6 følger:

„Bilag:

NOTAT VEDRØRENDE SVERIGES KOMMUNISTISKE PARTI

Finlands folkedemokrater havde besluttet ikke at rejse spørgsmålet om et atomvåbenfrit Norden (Kekkonen-planen) på Nordisk Råds session i Stockholm. De var endvidere indstillet på, at støtte danskernes (Larsens og Madsens) forslag herom. På en konference af de nordiske landes kommunistpartier forud for sessionen havde Norges, Danmarks og Sveriges KP'er imidlertid lagt tryk på dem, hvorfor de gik ind for forslaget på rådsmødet. Det vides ikke, om det var hensynet til Kekkonen eller specielle ordrer fra Moskva, der havde fået dem til først at være afvisende, senere ligegyldige.“

Mødet 28. maj 1964. DIIS' gengivelse (parafrase) af hovedpunkter af referat af 3. juni 1964.

Det korte referat beskæftiger sig med intern uro i SF. Aksel Larsen havde ikke ventet frafaldet ved påsketid af SF-folketingsmedlemmerne Jensen og Storgaard. Efter hvad der var oplyst skulle frafaldet være forårsaget af en provokation fra partiets venstrefløj, hvori Holger Vivike havde spillet hovedrollen.

Vivike stod bag den fagforeningsmand fra Esbjerg, sandsynligvis Chr. Sørensen, som Storgaard og Jensen ønskede ekskluderet.

Efter forskellige overvejelser om oppositionens muligheder hedder det, at én ting forener oppositionen i SF: dens modstand mod Aksel Larsens ledelse. Hvis oppositionen skulle få held til at vælte Aksel Larsen, ville den være stemt for en eller anden form for fælles front med DKP. Om end Moltke er en af de ledende skikkelser i oppositionen, har de fleste af hans kolleger ikke tillid til ham, og oppositionens virkelige organisator er en skægget student ved navn Vilhelm² (fonetisk). Aksel Larsen troede, at kommunisterne og muligvis socialdemokraterne havde en finger med i spillet mht. at fremme partistriden.

For sit eget vedkommende planlagde Aksel Larsen ifølge referatet gradvis at frigøre sig for partistriden, som efter hans udsagn trængte mere til psykiatrisk end politisk opmærksomhed.

Mødet 6. maj 1969. Citater fra referatet.

Dette møde er med en dansk kontakt.

[... ca. 4 linjer slettet ...]

„Vedr.: Møde med L den 6. maj 1969

SF's internationale aktivitet

SF indskrænker nu partiets i forvejen begrænsede internationale aktivitet. Grunden hertil er alvorlig bekymring over partiets position i selve Danmark. Partiets ledelse mener, at den må bestræbe sig mest muligt for at søge at standse nedgangen i partiets indflydelse og magtgrundlag. L gav ikke udtryk for nogen optimisme med hensyn til SF's evne til at forbedre sin position, og hans bemærkninger var henvendt på omfanget af den opgave, SF står overfor. I de senere år har SF koncentreret væsentlig aktivitet om støtte til SF i Norge, der som tidligere meddelt, har spillet fallit. SF håber også at kunne opmuntre det svenske kommunistparti under C.H. Hermansson til at bryde med Moskva og følge den kurs, som det danske SF har været banebrydende for. Hermansson har imidlertid ikke fulgt SF's råd om at skaffe partiet af med den stalinistiske venstrefløj. Hermansson har forsøgt at skræve over både de revisionistiske og de konservative elementer i partiet, og dette har ført til resultater, som var at forudse: et parti, der er stærkt delt i fraktioner, og tab ved stemmeurnerne. SF er interesseret i udviklingen i den vestlige kommunistbevægelse efter den sovjetiske intervention i Czekoslovakiet og i særdeleshed i den holdning, der indtages af det italienske kommunistparti, som fortsat ikke er enig med Breshnev-doktrinen“.

[... ca. 20 linjer ikke frigivet til citat ...]

² Preben Wilhjelm [red. anm.]

